

Kulturvern og vern av akvatisk miljø – konflikter eller felles mål?

Vi er nå godt inne i kulturminneåret 2009. den anledning er det verdt å minne om at vern av kulturminner kan ha negative konsekvenser for naturforholdene og forurensningssituasjonen i elver, innsjøer og kystvann.

Et av de beste eksemplene våre er kanskje vernet av Røros Bergstad, som av mange gode grunner er satt på UNESCOs World Cultural and Natural Heritage List. Vern av Bergstaden medfører imidlertid også vern av slagghauger fra tidligere tiders gruvedrift. Det lekkes i dag så mye kobber til nærliggende vassdrag at det gir klart negative biologiske effekter. Satt på spissen kan en si at forurensningen er vernet, og det er vanskelig å gjøre noe med kobberutslippene uten at dette kommer i konflikt med anleggene som kulturminner. Tilsvarende konflikter har vi også fra gruvedrift andre steder i Norge.

Et annet eksempel er hjuldampere Skibladners mangeårige dispensasjon for utslipp av urensset toalettavløp i Mjøsa. Mjøsa er drikkevannskilde for 60.000 mennesker. Tidligere i år ga Miljøverndepartementet fornyet dispensasjon under forutsetning at det installeres kvernetoaletter om bord på skipet tidlig i seilingssesongen. Rederiet skal også innen utgangen av 2009 gi departementet en vurdering av mulighetene for lukket oppsamlingstank. Det er å håpe at det snart kommer på plass en varig løsning som ivaretar både antikvariske og hygieniske hensyn.

Et tredje eksempel er kulturminner fra eldre maritim virksomhet. Skipsvrak ligger nedgravd i forurensede sedimenter i mange havneområdene langs kysten. Der sedimentene er forurensset er det ofte et ønske om å mudre eller dekke over disse slik at man hindrer spredning av miljøgiftene til fisk og videre til mennesker. Forekomst eller mistanke om forekomst av kulturminner i sedimentene kan være en hindring eller et fordyrende element ved oppryddingsarbeider i slike områder. Bryggen i Bergen, som også står på UNESCOs liste over verdens kulturarv, og Vågen, er et aktuelt område. Kulturminnene rundt Bryggen og Vågen anses å ha stor interesse og bevaringsverdi. Dette har lagt en demper på gjennomføring av miljøtiltak i havneområdet

Et fjerde og siste eksempel er Tyssedal kraftanlegg, som man nå arbeider for å få inn på UNESCO-liste under kategorien tekniske og industrielle kulturminner. I dette anlegget er miljøgiften PCB tidligere benyttet som i overflatebehandling. For noen tid tilbake ble anlegget pusset opp, og dette medførte utslipp av PCB til Sørfjorden. PCB ble sporet i fisk i området. Miljøgiftvurderinger er viktige, kanskje særlig når det gjelder nyere tekniske og industrielle kulturminner, hvor de mer ”moderne” miljøgiftene kan komme inn i bildet.

Det utvidede miljøbegrepet inkluderer både naturmiljø og kulturmiljø.

Samfunnet skal både verne om naturmiljøet, hindre forurensning og spredning av miljøgifter og ta vare på våre kulturminner. Dette arbeidet gir oss klare utfordringer. Arbeidet med bevaring av dammer og kraftverk, slagghauger og bygninger kan, som vi har vist, komme i konflikt med arbeidet for å bevare naturmiljøet.

Kunnskap, tekniske løsninger og utvikling av nye metoder for å hindre forurensning kan redusere konflikter. Ofte blir det imidlertid et spørsmål om økonomi. For Røros Bergstad kan nok utslippene av kobber til vann reduseres noe ved å anlegge avskjæringskanaler og bygge renseanlegg. Områdene som må håndteres er imidlertid store og verneinteressene såpass sterke at man nok må leve med kobberutslippene.

Mudringsteknologien er under utvikling. Tradisjonell mudring med grabb og sugeredskap er i utgangspunktet lite skånsom mot kulturminner som måtte ligge i sedimentene og er heller ikke alltid gunstig i forhold til naturmiljøet. Nye mudringsmetoder, som innebærer en kombinasjon av spyling, sugemudring og rensing av overskuddsvann, ser ut til å være mer skånsom både mot fortidsminner og natur. Ved bruk og videreutvikling av slik teknologi kan en få fjernet forurensede sedimenter uten å spre miljøgiftene, og samtidig få avdekket kulturminner som en ellers ikke ville ha oppdaget. Dette er et eksempel på at vern av akvatisk miljø og kultur kan gå hånd i hånd.

Kunnskap er, som ellers i samfunnslivet, en nøkkel til å redusere konflikter. Spredningen av PCB fra Tyssedal kraftverk kunne høyst sannsynlig vært unngått dersom en hadde hatt nok informasjon om hva "verneobjektet" inneholdt av miljøgifter, og hvordan man bedre kunne hindre spredning. Ved vern av nyere tekniske og industrielle kulturminner må eventuelle negative konsekvenser for naturforholdene og forurensningssituasjonen i elver, innsjøer og kystvann sterkere inn i vurderingene.

Kulturminneforvaltningen er i sitt vesen "konservativ". Kulturvernet har som mål å verne om "alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø". De siste 100 års virksomhet har satt størst spor og representerer de største utfordringene i forhold til naturmiljøet. I årene fremover vil vi opplagt møte nye utfordringer. Utfordringene bør håndteres med bredde og åpenhet i miljøforvaltningen, og med konstruktivt samarbeid mellom alle berørte instanser.

NORSK VANNFORENING